

АНАЛІЗ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПРАВОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ (НА ПРИКЛАДІ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ)

В статті проаналізовано навчальний план Національної академії Державної прикордонної служби України за спеціальністю „Правоохоронна діяльність”, оскільки це єдиний навчальний заклад, в якому здійснюється підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників в Україні. Автором виокремлені негативні сторони його змісту, що може бути використано при розробці освітнього стандарту з даної галузі.

Ключові слова: правова підготовка, дисципліни навчального плану, майбутні офіцери, цикл обов'язкових та вибіркових дисциплін.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Зміни, що відбуваються сьогодні в Україні та стосуються усіх сфер людської життєдіяльності, зумовлюють необхідність перегляду та створення умов соціального характеру стосовно реалізації державотворчих процесів. Об'єктом загостреної уваги науковців, педагогічних працівників, управлінських кадрів є проблеми змісту вищої освіти. В цьому контексті новизною виступають не лише ті ідеї і підходи, які використовуються науково-педагогічними працівниками, а й система організаційно-методичних елементів навчального процесу, що містять прогресивні зміни і дають можливість ефективно вирішувати завдання розвитку особистості, зокрема й військовослужбовців. Реформування освіти передбачає створення теоретико-методологічних і методичних засад навчання майбутніх офіцерів.

Одержання вищої освіти в будь-якій сфері людської життєдіяльності відбувається завдяки процесу навчання, який має бути планомірним, доцільно організованим, систематизованим і систематичним. Цей процес як система повинен мати свою структуру, що наділений ознаками плановості та постійного вдосконалення. Навчання, що носить характер двосторонності, тобто суб'єкт-суб'єктних відносин, починається з постановки цілі і закінчується результатом.

Для того, щоб реалізовувались цілі, мета, принципи, форми, методичні прийоми, підходи і методи навчального процесу, необхідно правильно планувати його зміст. Зміст освіти визначається принципами диференціації, доступності, систематичності, всебічності врахування особливостей військового середовища. Результат навчального процесу залежить від реалізації усіх його складових елементів.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Правовій освіті та вихованню сучасної студентської молоді присвячені дослідження В.Головченко, Г.Давидова, І.Дарманської, Г.Полозової, М.Фіцули та ін. Проблеми військово-патріотичної підготовки, формування моральної культури майбутніх офіцерів досліджували такі науковці як А.Галімов, І.Грязнов, О.Діденко, С.Крук, О.Косаревська, В.Полук та інші.

Формулювання цілей статті... Метою статті є здійснення аналізу теорії та практики правової підготовки майбутніх офіцерів на прикладі Національної академії Державної Прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького шляхом виявлення позитивних і негативних тенденцій реалізації змісту навчального плану (з визначенням напрямів їх усунення) стосовно підготовки спеціалістів за напрямом „Право” спеціальності „Правоохоронна діяльність”.

Виклад основного матеріалу... Розглянемо систему підготовки майбутніх офіцерів Національної академії Державної Прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. З огляду на те, що аналогічного навчального закладу, в якому б здійснювалась підготовка спеціалістів – майбутніх офіцерів немає, навчальний процес в умовах розвитку Національної академії Державної Прикордонної служби України характеризується актуальністю, а з іншого боку – відсутністю практичних досліджень у вітчизняній педагогічній науці.

Зазначений навчальний заклад має історію становлення, яка розпочинається 1.01.1993р., коли відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 14.12.1992р. № 700 було створено Інститут Прикордонних військ України. Комплектування офіцерсько-викладацького складу та курсантських підрозділів здійснювалося на базі Хмельницького вищого артилерійського командного училища імені маршала артилерії М.Д.Яковлева.

За результатами роботи командування інституту та згідно з пропозицією Державного комітету у справах охорони державного кордону України, погодженою з Міністерством освіти, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 12.04.1995р. № 268, на базі Інституту Прикордонних військ України було створено Академію Прикордонних військ України. 4.08.1995р. Постановою Кабінету Міністрів України Академії Прикордонних військ України присвоєно ім'я Богдана Хмельницького. В 1999 році Академії було присвоєно статус Національної.

Головним завданням означеного навчального закладу є підготовка майбутніх офіцерів правоохоронної структури спеціального призначення, наділених знаннями, вміннями та навичками як загального, так і професійно-орієнтованого спрямування, здатних до дій стосовно забезпечення захисту держави від злочинних посягань на державному кордоні.

Кожна система, зокрема й система підготовки майбутніх офіцерів, потребує запровадження в навчально-виховний процес інноваційних елементів, вдосконалення змісту навчання. За 15 років існування закладу відбулися чималі зміни як у змісті навчального плану професійної підготовки спеціалістів, так і в змісті їх освітньо-кваліфікаційної характеристики та освітньо-професійної програми.

Відповідно до розробленої дослідницької методики нами вивчено стан викладання навчальних дисциплін стосовно підготовки спеціалістів за напрямом „Право” спеціальності „Правоохоронна діяльність” Хмельницької Національної академії Державної Прикордонної служби України ім.Б.Хмельницького як загальнотеоретичного, так і правознавчого характеру. Дослідження здійснювалося за наступними напрямками:

- вивчення змісту навчального плану і робочих навчальних програм дисциплін, які вивчаються майбутніми офіцерами за спеціальністю „Правоохоронна діяльність” напряму підготовки „Право”;
- вивчення тенденцій стосовно відведення кількості годин та визначення термінів для вивчення дисциплін в навчальному плані;
- вивчення підходів стосовно здійснення правової підготовки майбутніх офіцерів;
- узагальнення результатів аналізу процесу правової підготовки майбутніх офіцерів, виявлення його позитивних і негативних тенденцій.

Відповідно до нормативних документів Міністерства освіти і науки України при підготовці спеціалістів за напрямом „Право” курсантами вивчаються навчальні дисципліни соціального, економічного, історичного, гуманітарного, правового та військового спрямування. Порядок послідовного вивчення запропонованих предметів сформувався традиційно. Тому протягом тривалого відрізка часу вченими, юристами, педагогічними та науково-педагогічними працівниками підготовлено підручники та посібники з визначеної проблематики і сфери розповсюдження окремо взятої галузі права.

Перейдемо до аналізу навчального плану професійної підготовки спеціаліста за напрямом підготовки „Право”, який складається з 5 циклів: гуманітарного та соціально-економічного, природничо-наукової підготовки, фундаментального та професійно орієнтованого, вибіркового дисциплін, а також військово-професійного спрямування.

До першого циклу відносяться навчальні дисципліни, без розуміння змісту яких курсанти не зможуть якісно засвоїти матеріал з певних галузей права.

Здійснюючи поділ предметів на загальнорозвиваючі та професійно адаптовані, необхідність вивчення перших пов'язана з всебічним розвитком особистості – громадянина України, який має орієнтуватися в усіх сферах державотворення, володіючи інформацією політичного, історичного та економічного змісту. Таким чином, до цього циклу належать такі дисципліни, як-от: актуальні проблеми історії України, українська мова за професійним спрямуванням, культурологія, основи економічної теорії, філософія, релігієзнавство, етика та естетика, логіка, соціологія, політологія, педагогіка та психологія, виховна робота, іноземна мова, фізичне виховання. Позитивним є те, що порівняно з першим навчальним планом, який був затвердженом в 1996р., з'явилися такі навчальні предмети, як логіка, етика та естетика. Незрозумілим є той факт, чому фізичне виховання віднесено до даного циклу, адже зазначена дисципліна не має ні гуманітарного, ні соціально-економічного спрямування. З огляду на необхідність фізичної підготовки майбутніх офіцерів для здійснення ними професійних обов'язків, її необхідно віднести до циклу дисциплін військово-професійного спрямування. Ще одним недоліком навчального плану стосовно зазначеного циклу, є відсутність обов'язкових предметів, введених в навчальні плани Міністерством освіти і науки України, таких як „Вища освіта та Болонський процес” і „Право інтелектуальної власності”. Перша дисципліна допоможе курсантам краще орієнтуватися в процесах, які відбуваються в сфері освіти на території України у зв'язку із сприйняттям нею основних положень та доктрин Болонської системи.

Відповідно до Конституції України держава гарантує кожному громадянину свободу літературної, художньої, наукової та технічної творчості, створюючи для цього власні механізми захисту авторських і суміжних прав, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Майбутні офіцери, як суб'єкти права інтелектуальної власності, мають володіти інформацією стосовно передавання авторських і суміжних прав, їх захисту.

Другий цикл спрямований на природничо-наукову підготовку. До нього відносяться дві дисципліни: „Основи інформатики та програмування” та „Безпека життєдіяльності”. У першому варіанті навчального плану цей цикл був відсутнім.

На наш погляд, до означеного циклу більше відноситься предмет „Методика та методологія наукових досліджень”, який не передбачений вказаним нами навчальним планом. Оскільки графіком навчального процесу передбачено захист курсових робіт, проектів і завдань, ми вважаємо, що

запропонована нами дисципліна допомогла б курсантам у написанні робіт під час навчання і в подальшій їх науковій діяльності. Метою цієї дисципліни є озброєння курсантів знаннями, вміннями та навичками стосовно написання та оформлення результатів їх інтелектуальної діяльності.

Крім того, предмет „Безпека життєдіяльності” необхідно замінити на дисципліну „Охорона праці”, що є більш об’ємною за своїм змістом і обов’язковою для вивчення в усіх навчальних закладах.

Третій цикл фундаментальних і професійно орієнтованих дисциплін є найбільш ширшим за своїм змістом. До нього входять майже всі галузі права та предмети загальноправового, міжнародно-правового та історично-правового характеру: юридична деонтологія, теорія держави і права, історія держави і права, історія держави і права зарубіжних країн, організація судових і правоохоронних органів, конституційне право України, державне (конституційне) право зарубіжних країн, адміністративне право, фінансове право, основи римського приватного права, цивільне право, сімейне право, кримінальне право, трудове право, господарське право, екологічне право, земельне право, аграрне право, кримінальний процес, цивільний процес, міжнародне приватне право, криміналістика, міжнародне право, основи права Європейського союзу. Позитивним, порівняно з першим навчальним планом, є факт появи обов’язкових дисциплін, таких як „Основи римського приватного права”, „Господарське право”, „Міжнародне приватне право”, „Основи права Європейського союзу”. Але, на нашу думку, недоліком є те, що навчальна практика також віднесена до даного циклу. Доцільно було б окремо її виділити в навчальному плані після всіх дисциплін із зазначенням напрямку реалізації.

Необхідність засвоєння змісту дисциплін третього циклу є беззаперечною. Це пов’язано як із багатостороннім розвитком особистості майбутнього офіцера, так і з подальшими його професійними обов’язками. Знання положень галузей права в діяльності майбутніх офіцерів допоможуть їм орієнтуватись в питаннях соціального та особисто-сімейного середовища, а також в питаннях військово-професійного спрямування, без яких неможливо виконувати визначені законодавством та підзаконними нормативно-правовими актами обов’язки.

Четвертий цикл – цикл вибіркових дисциплін – складається з 9 предметів: адміністративна відповідальність, юридична деонтологія, житлове право, латинська мова, конституційні права, свободи та обов’язки громадянина, історія вчень про державу та право, державне будівництво та самоврядування в Україні, адміністративна діяльність органів охорони державного кордону, кримінологія. Тут спостерігається суттєва відмінність в навчальних дисциплінах, поява нових предметів і відмова від раніше існуючих. На нашу думку, позитивом є поява таких предметів, як „Конституційні права, свободи та обов’язки громадянина”, „Історія вчень про державу та право”, „Державне будівництво та самоврядування в Україні”, „Адміністративна діяльність органів охорони державного кордону”. Але, разом з тим, необґрунтованим залишається виключення з навчального плану нотаріату в Україні, адвокатури та судової медицини.

Розподіл навчального часу по курсах та семестрах відповідно до навчального плану підготовки майбутніх офіцерів за напрямом „Право” Хмельницької Національної академії Державної Прикордонної служби України здійснено в логічній послідовності. Це зумовлено необхідністю вивчення спочатку базових дисциплін, без яких складно вивчати похідні. Наприклад, адміністративне право вивчається на 1,2 курсах, а предмет „Адміністративна відповідальність” на 3 курсі. Проте недоліком є вивчення дисципліни „Права, свободи та обов’язки громадянина” на 4 курсі. Цей предмет має вивчатись курсантами на 1 курсі, оскільки він є базовим для усіх галузей права. Зокрема, перша лекція по трудовому праву має мати оглядовий характер і стосуватися його загальних принципів, ознак, особливостей із визначенням джерел. Основним законом в Україні є Конституція, яка містить статтю 43 „Право на працю”. На основі змісту даної статті майбутні офіцери мають вивчати особливості трудової діяльності як в загальному аспекті, так і з урахуванням військового середовища.

Наступним напрямом нашого дослідження було вивчення тенденцій щодо відведення кількості годин для вивчення предметів правового спрямування. При ознайомленні з навчальним планом одразу виникає питання стосовно відведення найбільшої кількості годин на вивчення дисциплін цивільно-правового та кримінально-процесуального спрямування. Наприклад, на вивчення дисциплін цивільного права та цивільного процесу відведено 368 годин, а на засвоєння змісту кримінального права, кримінального процесу, криміналістики, кримінології – 526 годин.

Юридичний навчальний заклад, де готують спеціалістів-юристів, має три напрями: державно-правовий, цивільно-правовий і кримінально-правовий. З огляду на кількість годин майбутні офіцери мають краще орієнтуватись в правових питаннях, пов’язаних із кримінальним правом. Тому доцільніше було б рівномірно розподілити години між трьома сферами, адже майбутня професійна діяльність курсантів не буде пов’язана із діяльністю судових та правоохоронних органів.

Висновки... Будь-який навчальний процес характеризується наявністю в ньому системи організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на досягнення цілей навчання і виховання, на реалізацію змісту освіти на певному освітньо-кваліфікаційному рівні. Навчальний план, без якого не може відбуватися спланований і систематизований процес оволодіння навчальною інформацією, є

основним документом, в якому зазначено дисципліни, визначено послідовність їх вивчення з виділенням кількості годин, що відводяться на кожний предмет. Виокремлення компонентів змісту освіти спрямовано на забезпечення переходу від уніфікованої системи навчання до її розвитку в умовах сьогодення, враховуючи взаємодію особистих, регіональних, а також державних інтересів. З врахуванням політичних, економічних, правових і соціальних вимог сучасності постійне вдосконалення, перегляд, оновлення складових елементів навчального плану принесе тільки позитивні результати. Цей процес потребує уваги педагогічних та науково-педагогічних працівників і ніколи не втратить своєї актуальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Городиський М.І. Педагогічні умови забезпечення змісту правової освіти майбутнього вчителя: Дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Харківський держ. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. – Х., 1998. – 167 с.
2. Дарманська І.М. Правова підготовка майбутніх учителів початкової школи в умовах ступеневої освіти: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки та психології професійної освіти. – К., 2004. – 330 с.
3. Менюк О.А. Формування правової культури підприємця: теоретичні та прикладні аспекти. – К.: Оріяни, 2001. – 172 с.
4. Навчальний план підготовки спеціалістів за напрямом „Право” спеціальності „Правоохоронна діяльність” Національної академії Державної Прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького.
5. Правознавство: Навчальний посібник / В.І. Бобир, С.Є. Демський, А.М. Колодій та ін; За ред. В.В. Кошевичкова – 2-ге вид., перероб. та допов. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 704 с.

Анотація

Ю.Н.Кузь

Анализ теории и практики правовой подготовки будущих офицеров

В статье проанализирован учебный план Национальной академии государственной пограничной службы Украины по специальности „Правоохранительная деятельность”, так как это единственное учебное заведение, в котором осуществляется подготовка будущих офицеров-пограничников в Украине. Автором выделены негативные стороны его содержания, которые могут быть учтены при разработке стандарта.

Ключевые слова: правовая подготовка, дисциплины учебного плана, будущие офицеры, цикл обязательных и выборочных дисциплин.

Summary

Yu.M.Kuz'

The Analyses of Theory And Practice of Future Officers Law Education

The faculty „The Law Governed Service” curriculum of National State Academy of Frontier Troops is analysed in the article. The educational establishment is studied as the only educational establishment for future frontier troops officers training in Ukraine. The author distinguishes negative problems of the curriculum, which has to be taken into consideration when developing a standard.

Key words: law education, curriculum subjects, future officers, compulsory and selected subjects.

Дата надходження статті „29” січня 2008 р.

УДК 378.01+37.02(477)

О.Є.КУЛИК,
старший викладач
(м.Хмельницький)

ФАКТОРИ ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

Дана стаття розглядає проблему визначення факторів процесу творчої самореалізації майбутніх інженерів і пропонує визначення основних факторів, технологій і методів, що впливають на формування активної творчої позиції майбутніх інженерів.

Ключові слова: творча самореалізація, педагогічна технологія, навчальні, соціальні, психолого-фізіологічні та організаційні фактори процесу творчої самореалізації.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Для вітчизняної психолого-педагогічної науки властивий пошук оптимального поєднання прагнення особистості до самовираження і самодіяльної творчості під керівництвом педагога. А це вимагає від нього глибоких психологічних знань, пов'язаних з дидактично оформленим пізнанням, тобто з організацією, перебігом, розвитком професійної навчальної діяльності студентської молоді.

Вітчизняні та зарубіжні спеціалісти у галузі педагогіки і психології підкреслюють протиріччя між висунутою сучасним суспільством потребою у вихованні і розвитку самостійної творчої особистості і недостатньою розробкою реального і цілеспрямованого досягнення цієї мети на всіх ступенях навчання.